

A. Gergely András

Kiseb ösvények a politikai antropológiához | Módszer„tan” helyetti iránytű

A politikai antropológia kiválása a kulturális antropológiából

A kulturális antropológiai vizsgálódásoknak mindig is része volt a politika és a hatalomgyakorlás struktúráinak és funkcióinak, az uralom eszközeinek és körülményeinek áttekintése – de kezdetben ez a betekintés, tematikus körvonalazás az adott társadalmak teljes kulturális leírásának parciális (olykor marginális) témakörévé érlelődött. A szaktudomány nagyjainak monográfiái, majd az egyetemi oktatás kézikönyvei jó, ha két-három fejezetet szenteltek a „politikai” világ megnevezésének, bemutatásának, s akkor is leginkább a jogrendszert, a szokásnormákat, a háborús vagy etnikai konfliktusokat, a túlélési versengés vagy a gyarmati uralom körülményeit nevezik meg témaköreikben. A 19. század közepétől-végétől kezdve tünedeznek fel talán azok az önálló politikai antropológiai szakmunkák, melyek az államnélküliségből az állammá válás útját, a posztgyarmati korszak tüneteit mutatják be a leírás alapjául választott egyes (helyi) társadalmakban.

A politikai antropológia sokáig a kulturális antropológia része volt. Önálló tudományágként csak a 20. század 40-es éveiben mutatkozott be, amikor M. Fortes és E.E. Evans-Pritchard megjelentettek egy afrikai politikai rendszerekkel foglalkozó kötetet (Fortes – Evans-Pritchard 1940). A tudásterület akkortájt két nagy problematikát „tematizált” a monografikus szakmunkákban, és az ezek nyomán haladó, nemegyszer filozófiai vagy történeti tudásbázisú esettanulmányok elméleti fejezeteiben. Az első tárgykörbe tartozik az antropológiai *kutatások* (majd később már *iskolák*) együttese, mely a politika és a kultúra, a viselkedés és uralom sajátos kapcsolatrendszerét vizsgálja a modern és a nem modern társadalmakban. A második tárgykörbe pedig a sajátosan politikai jelenségek antropológiai vonatkozásai tartoznak (etnicitás-kérdések, határfelfogás, szimbólumrendszerek, modern uralom és alárendelődés problematikái, majd utóbb, a hatvanas-hetvenes évektől a gender-

tematikák, kisebbségi konfliktusok, térbeliség, test és biopolitika, nyelvi uralom, szakrális fennhatóságok, térbeliség, szakrális uralom, stb.) jönnek terítékre.

A politikai antropológia ágazati tudásterületének kialakulása

A politikai antropológiai vizsgálódások kezdetben a távoli, ezoterikusnak tűnő, autentikusnak mondható társadalmak törzsfőnökei, királyai, rokonsági kapcsolatai, furcsa rítusokat bemutató varázslói iránti érdeklődést elégítették ki (indián csoportok, elgoni varázsló, kasztrendszer, szakrális uralom, stb.). A rendszerező szándékú forrásmunkák a politikai filozófiák, uralkodási rendszerek, felvilágosodással megkezdődött szekuláris csoportosulások, területi uralom, később választási rendszerek, politikai mozgalmak, fajpolitikák, szimbolikus-politikai jelenségek szisztematikus kutatása felé fordultak, ami később megnyitotta az utat a nyugati *politikai élet* antropológiai szemléletű kutatásához is. Ez lett a tudáságazat jellegadó iránya a későbbiekben, immár nem „a” politikai rendszer és erői, hanem a jogérvényesítés, a polgárjog, egyenlőség, választási szabadság, az állampolgáriság, a döntéshozatali rendszerek, gazdasági függésviszonyok szisztematikusabb leírásai egészítették ki a korábbi, jellemzően történeti aspektusú merengéseket.

A nem-európai társadalmak politikai rendszereit a kutatók kezdetben a historicizmus áthatotta evolucionista keretben taglalták (gazdasági-megélhetési viszonyok, csereviszonyok, tulajdonviszonyok, lokális és döntéshozatali tranzakciók), de számosan a funkcionalizmus paradigmája szerint értelmezték. A nyugati társadalmak nézőpontjából tekintve a nem-nyugati társadalmak legtöbbször a korábbi fejlődési szintek képviselőiként („primitív” jog, archaikus gazdaság, feudális tulajdon, „vad” vagy „barbár” életvilág, stb.) jelentek meg. Henry Sumner Main 1861-ben közzé tett művében (*Ancient Law*) „primitív” társadalmi mintaként írta le azt a helyzetet, melyben az egyes csoportok az apai ág mentén szőtt rokonsági szálak körül szerveződtek, amit később a területi elvű szerveződés követett vagy teljesített ki. Louis Henry Morgan a New York államban élő irokézeket vizsgálva írta le a rokonsági terminológiát, melynek segítségével érthetővé vált az irokézek társadalmának politikai szerveződése, első hierarchizálódása, funkciók és szerepek rangja, tartalma. Morgan szerint az emberi csoportok kezdetben a „vadság” korszakában éltek, melyet a „barbárság”, majd a „civilizáció” korszakai követtek (s ebben már a felvilágosodás fogalmi hagyományait

követte, részben a darwinizmus bűvkörét is érintve). Morgan szerint a vadság korában a szexualitást semmi sem korlátozta a csoportokban, s az endogámia tilalma csak a barbárság korában jelent meg, ami egyúttal a csoportok közötti kapcsolatok létrehozásának eszköze is lett a be- és kiházások révén, így a hierarchiákba szerveződés is lehetővé vált. E kezdemény táptalaja maradt a marxista társadalomtörténet, ókortörténet, civilizáció-történet alapozóinak életművében, v.ö. M. Godelier, G. Childe, P. Clastres, E. Terray, M. Leiris java életművét).

A huszadik századi kulturális antropológia számos ágazata lemondott az evolucionizmus paradigmájának alkalmazásáról. Ezt kísérte a befogadók és a tudományos légkör helyi rendszere is: Roy Franklin Barton egyenesen kormány megbízással a háttérben foglalkozott az *ifugao törvénykezéssel*, de a társadalommal, gazdasággal és vallással kapcsolatos, a gyarmati témát több oldalról körüljáró monográfiái, melyeket 1919 és 1930 között adott ki több kötetben, szinte senkit sem érdekeltek (*Ifugao Law* 1919). Robert Lowie volt az egyetlen kivétel, aki az állam eredetéről szóló művében (Lowie 1927) talán hosszabb gondolkodási időszakra volt nyomatékos hatással, de „a politikát” elemzők (pszichológiai, választáskutatási, politológiai, politikai szociológiai, jogi) kereső szempontjai a század első harmadában-felében egyre gyakrabban találtak interdiszciplináris közelítésekkel (pl. Max Weberre, Carl Schmittre, Leo Straussra, Giddensre, Hegelre, Franklin Benjámindra, Spenglerre hivatkozva). Az európaiaktól eltérő kutató szempontból az Egyesült Államokban Franz Boas történeti partikularizmusa és empirikus igénye vált uralkodóvá, mely az egyes kultúrák külön-külön történő leírását és összehasonlítását szorgalmazta, ami azután általános következtetések levonására adott lehetőséget, szemben a politikaelmélet teoretikus alapvetéseivel. Franciaországban Durkheim hatására megindult egy folyamat, mely Lévi-Strauss strukturalista irányzatában csúcspontot ért el, s ha evidens folytatásra nem is számíthatott, G. Balandier, P. Clastres, J. Bazin, A. Leroi-Gourhan, J.-P. Olivier de Sardan, Cl. Meillassoux, M. Augé, J. Copans már különféle irányokba vitte tovább a tisztán teoretikus, történeti vagy gazdaságszerkezeti áttekintésekkel párhuzamos politikai felépítmény-kutatást. Angliában az evolucionizmust Bronislaw Malinowski „pszichobiológiai funkcionalizmusa” és Radcliffe-Brown „strukturális funkcionalizmusa” váltotta fel: Malinowski résztvevő megfigyelésen alapuló módszere a kulturális antropológia általánosan alkalmazott eljárása lett, melyet a brit kulturális

antropológusok egész következő nemzedéke magáévá tett, s az ő munkásságuk alapján született meg az afrikai társadalmak tanulmányozásának eredményeire építő sajátos politikai antropológia, melyben C. Turnbull, R. Firth, M. Gluckman és szellemi örököseik gazdag hivatkozási bázisra letek.

Talán idővel Radcliffe-Brown strukturális funkcionalizmusa lett azonban az a paradigma, melyet alkalmasnak találtak arra, hogy megmagyarázzák olyan társadalmak működését, melyek nélkülözték az állam összetartó erejét. A funkcionalizmus szerint az állami szerveződés hiányában (vagy előtte) a rokonsági és leszármazási szempontok szerint tagolódó csoportokban a rendet a különféle szegmensek között létrejövő *egyensúly* biztosítja. Az egyensúly a funkciók közötti koordináció és az aktorok közötti szolidaritás eredményeként jön létre, ez parallel viszonyban van a térségi szerveződési modellel, illetőleg a kettő kölcsönhatásaival (pl. társadalomszerkezeti, uralom-gazdasági, hatalmi tér vagy uralmi legitimitás szempontjából). Az „egyensúly-elvű” megközelítés a normákra és az értékekre koncentrált, amelyek a társadalmi működés zökkenőmentességét biztosítják, de sokáig kérdéses maradt, mit tekintenek a kutatási tapasztalatok elemzésekor ellensúlynak: a gazdaság szereplőinek erejét, a mérvadó vezető pozicionális súlyát, a tömegek mozgását vagy képviselői jelenlétét, érdekérvényesítési viszonyokat, kapcsolati tőkét, erőszakgyakorlást, jogi szankciórendszert, szokásnormákat, vagy más egyebet.

Egy, már a hetvenes-nyolcvanas évek tudásanyagát felgyűjtő tanulmányában Gombár Csaba helyesen mutatott rá, hogy a politikai antropológiát „nem véletlenül művelték az angolszász és általában a gyarmattartó országokban. Az angol gyarmati uralom alapelve az 'indirect rule', a közvetett irányítás, eleve megkövetelte, hogy a gyarmatot irányító adminisztráció megfelelően kapcsolódhasson a gyarmatosított terület eredeti politikai viszonyaihoz. Egy 'primitív' patrimoniális állam esetén például a gyarmatosítás végtelenül labilissá tette a belső helyzetet, mivel politikailag és a misszionáriusok tanítása által is deszakralizálta a központi hatalmat jelentő főnöki funkciót. A főnök így vagy a gyarmatosítók kiszolgálójává, vagy reménytelen ellenállóvá vált. Mindkét esetben azonban megrekedt az állam kialakulását jelentő szerves, belső fejlődés, és a patrimoniálishoz képest a szegmentáris, kifejezetten rokonsági viszonyok

konzerválódtak, mint a politikai rezisztencia hathatósabb elemei” (Gombár 1980:220-221).

A politikai antropológiai vizsgálatok (s nem pusztán teoretikus aspektusú vázlatok) egyre inkább az egyes folyamatokra irányultak, miközben dinamikus leírást adtak azokról a kognitív mintákról, melyek az aktorok számára a politikai folyamatokat jelentésekkel látták el (Zentai 1997). Az egyensúlyelvű megközelítést felváltotta a konfliktuselvű vizsgálat, mely feltárta a hatalom és a társadalom közötti sajátos dialektikát, a kudarc- és konfliktuskezelés módjait, dinamikáit, attraktív reprezentációit is. Max Gluckman például afrikai törzsek körében leírja a „lázas rítust”, melynek során a király időnként koldusnak vagy bolondnak öltözik, és miután átöltözött, a rítus résztvevői szimbolikusan megölik, vagy ha nem is ölik meg, becsmérlik és gúnyolják. A rítus értelme Gluckman szerint annak tudatosítása, hogy a királyság felette áll a királynak, akinek tudnia kell, hogy ő is ugyanolyan ember, mint alattvalói (Gluckman 1960).

A politikai antropológia az állam nélküli társadalmi szervezetek leírása során szükségképpen nem tudott mit kezdeni a nyugati politikai filozófiában magától értetődőnek számító kérdéssel, mely a hatalom mibenlétére, specifikumára vonatkozott. Amikor a kulturális antropológusok a nyugati társadalmaktól távoli népek rokonsági kapcsolatait, „szent és profán” társadalmi konstrukcióit, csereelvű gazdaságát vizsgálták, H. D. Lasswell, a politikatudomány chicagói-i professzora a politika tárgyát a befolyásolók és a befolyásoltak viszonyában határozta meg (Laswell 1936). Egyetérthetünk Gombár Csabával, aki szerint a politikai antropológia nem definiálta a politika szféráját, s a politikai antropológiai vizsgálódások nyomán a politika és más társadalmi folyamatok között a határ semmivel se vált világosabbá, de nem is válhatott azzá, hiszen a vizsgált társadalmakban ez a határ nincs is meg (Gombár 1984:224.). Ugyanakkor a politikai antropológiai vizsgálódások alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a hatalom az állam nélküli társadalmakban is reális tényező, s nem olvasható be a leírt rendszer egészébe. A hatalmi pozíció betöltése sehol sem automatizmus szerint ment végbe. Hatalmi pozícióra csak az jelentkezhettek, aki megfelelő genealógiai háttér mellett erős személyiség volt, aki akart és tudott hatni a többiekre (Balandier 1970).

Balandier áttekintésében a hatalom megtestesülése és „intézményesülése” a nyilvánvaló gyarmati átalakulástól való függésben látható meg. E téren például egyértelműen a *történetiséget* nevezi meg, mint olyat, amelyben a politika mint a társadalmi szerkezetek feszültségeinek és ellentmondásainak jegyeit hordozó jelenség mutatkozik meg (Balandier 1967). Meillassoux számára (aki Balandier tanítványa és szintén a marxista irányzat jeles képviselője) az állam eredetének kérdése és az osztály nélküli társadalmak átmenetei az osztálytársadalmakba elképzelhetetlenek a szocio-ökonómiai feltételekről szóló leírás nélkül, továbbá a konkurrens stratégiák és konfliktusok sűrítménye, vagyis a politika dinamikus jelenléte nélkül (Meillassoux 1977). Godelier úgy véli: a társadalmi konszenzus az a jelenség, amely a politikai hatalom érvényesülésének és újra termelődésének valódi társadalmi kontrollját testesíti meg (Godelier 1984). Több jeles antropológus, aki a hitélet vagy a vallásszervezet elemzését végezte el a kortárs primitív társadalmak körében, a természetfölötti uralom és a rituális királygyilkosságok problémakörében is kimutatja, hogy nem választható el mereven a politika és a hitélet, a hatalom nem határozhatja meg önmagát kizárólag a politika terében, hanem csak a személyiség és a társadalom közötti közvetítő szerepek hatalmi rendszerében, annak is inkább a szimbolikus szférájában (bővebben Augé 1977). A „politikai” és a „nempolitikai” megjelenítődése mindennemű hatalomnak, továbbá multifunkcionális jelenléte a környezetével összefüggésben és elkülönülési módját illetően, azután ideológiahordozó alakjában is számos kutatót foglalkoztató kérdéskör. (Winckler 1970). Többen ennél keményebb tényeket neveznek meg a politikai állam kialakulásának és működésének feltételeként: egyes társadalmi csoportok hatalom-kontrolláló szerepét, a fegyverek és ideológiák használatában bekövetkezett munkamegosztás társadalmi intézményesülését (Krader 1968), a nyitott és zárt politikai szereprendszerek megnyilvánulásmódját egy hierarchizálódás és adminisztratív jogkörelosztás folyamatában (Lloyd 1965, Southall 1965), vagy a normatív szabályozással szemben egyre nagyobb teret nyerő pragmatikus szabályozást (Bailey 1971), s ugyancsak a különféle veszélyforrások megnövekedésével egyre nagyobb szerepet nyerő korporatív társadalmi gyakorlatot (Nicholas 1965), amelyben már a nemközösségi, vagyis individuális szerepek, a döntéskialakításban befolyásolásra képes egyének kapnak nagyobb kutatói figyelmet (Beals – Siegel 1966).

A tudásterület mint önálló diszciplína

Új korszaka indul a hatvanas években a politikai antropológiának, amelyben M. Swartz „iskolája” a politikát mint a hatalomhoz való hozzáférés választható és alkalmazott eszköztárának csoportszintű megjelenítését vizsgálja, rövidebben a politikai mezőben megjelenő csoportok egységének és osztottságának kérdéseként (Swartz 1968, Swartz – Turner – Tuden 1966, Bailey 1965 és 1969). A politikai antropológia a hatvanas évektől tehát újabb lendületet, némiképp új irányt vett, pontosabban egyre inkább megoszlik a tradicionális társadalmi rendszerek intézményeit, és a modern társadalmak politikai intézményeit elemző törekvésekre. Mint láttuk, eredeti tárgyköre a „harmadik világ” politikai életének és rendszereinek testközelezi elemzése volt és maradt (a térségeket illetően mindenképp, így Óceánia, Afrika, Dél-Amerika, de olykor Európa is), de ez kibővült a modern politikai tudományok sokféle témakörével, közvetlen és közvetett politikai hatások tematizálásával, módszerek és kutatási problematikák átvételével. Többek szerint a politikai akciók, az intézmények közötti kapcsolatok, a normák és szokások elosztási mechanizmusai, az alávetés és a társadalmi konfrontációk elemző eszköze lett (Bailey, Copans, Barth, Giddens, Eriksen, Weatherford, Abélès). A kortársak között néhány kutató például úgy véli, hogy a hatalom kifejeződése olykor alig több mint művészi formában megfogalmazódó politikai jele a társadalmi különbségeknek (v.ö. Dumont, Krader, Kuper, Clastres, Terray, Copans, Hofer, Zentai). Mások szerint a politikai hálózat vagy kódrendszer épp olyan sűrű szövésű, mint a kultúra, éppoly bonyolult, mint a kommunikáció, a társadalmi kölcsönhatások ágas-bogas rendszere – mindez az embernek a természet ellen folyó harcának, és a fölébe magasodó alávetésnek jegyében történik (Sperber 1968:81).

Ennek a folyamatnak, az intézményesülő és a szimbolikus, a kommunikatív és az alávetési mechanizmusnak egy szép példájára utal M. Herskovits, amelyre R. S. Rattray figyelt föl (1923) a nyugat-afrikai Gold Coast egyik törzsénél, az *ashantiknál*, ahol az „apo” rítus során a hatalmon levőknek nemcsak lehetőségük, hanem egyenesen kötelességük meghallgatni alattvalóik gúnyolódását, szemrehányásait és ellenvéleményeit az elkövetett igazságtalanságokkal szemben. Az ashanti hit szerint ugyanis ez megvédi a vezetőket a feldühítettek rosszkívánságai miatti szörnyű szenvedésektől, mert ellenkező esetben ezek az elfojtott rosszkívánságok

felgyülemlenének, gyengítenék a hatalmon lévőköt, sőt meg is ölnék azokat... (Herskovits 1988). Az intézményesített magatartási formák így egyensúlyozzák az egyéniség fejlődésében rejlő egyenetlenségeket – s nemcsak a törzsi társadalomban, hanem a modern társadalmak nyilvános fórumain is ugyanazt a konfliktuskezelési, egyensúlyteremtési gyakorlatot találjuk, imitt-amott kicsit kevesebb fatalizmussal, ám több politikai praktikával, rétegzettebb hálózatokkal, intimebb szomszédsággal, durvább etnicitás- vagy gender-vonatkozással. De az asszimiláció bárhol föllelhető eljárása, a szocializációs modellek számos változata, az ajándékozási ceremóniák ősi kínai, középkori magyar, századeleji porosz vagy jelenkori Fülöp-szigeti variánsa ugyanilyen szervezett és rituálissá tett formája a tekintély-elismertető illetve -elismerő szertartásnak, vagyis a hatalom, az alárendeltség, az egyezményes hűbériség *intézménye* legitimálásának, egyszóval a *konszenzusnak*.

Az intézmény és annak szimbolikus környezete tehát éppúgy a hatalom és a társadalom egyes csoportjai kiegyezésének, visszacsatolási megoldásainak, vagy konszenzusképességének függvénye a törzsi vagy állam nélküli társadalmakban, ahogy a modern politikai rendszerekben. A modern állam politikai rendszere meglehetősen gyakran utasítja el a társadalom tradicionális szokásgyakorlatának intézményesítését vagy elfogadását – éppen a „haladás”, a fejlődésfogalom nevében, amelynek tartalmát persze maga határozza meg. Csakhogy a modern állam ugyancsak magára marad az efféle sikerképesség bizonygatásával. S azok a korunkban felszínre került nemzetválságok, kormányozhatatlansági problémák és bizalomvesztések, amelyek a hatvanas évek óta körülveszik a modern kormányzástechnikákat, illetve azok az „elégtelen” technikák, amelyek a korporatív, a direkt participációs illetőleg pluralista rendezőelvekből fakadnak, csupán aláhúzzák a hiányát valami olyasféle válságkezelési gyakorlatnak, amely nem az önelégült hatalmi fensőbbbségből ered, hanem a mindenkori társadalom tradícióinak mesterséges érvénytelenítéséből. E tradíciók megismerése és a politikai mező szereplőinek motiváltsága egyszerre nyújt kutatási terepet a politikatudománynak, a politikai szociológiának és pszichológiának – de amit ezek együtt sem végezhetnek el, az a politikai antropológiára marad. A tudományközi határok és szögesdrótok fölszámolása pedig immár sehol sem politikai rendszer kérdése és sehol sem a kormányok dolga, inkább a kutatóké. Már amennyire az alkalmazott tudásterületi

kutatás, teoretikus háttérmunka, elemzőkészség ebben szerepet játszhat és teret nyerhet...

Az új politikai antropológia érdeklődése a nyugati társadalmak felé fordul, összhangban a kulturális antropológia hasonló interpretációs fordulatával, az „ott lenni – itt írni” feltételeivel, a narratív értelmezések tömegével, a többhelyszíni etnográfia perspektíváival. A hatalom aktivitásának, dinamikáinak kérdése nem tartozik a politikai élet fenomenológiájához, hanem a politika lényegi, tartalmi mozzanata leginkább. Emiatt a kulturális antropológia módszerei a hatalom természetének megismerésére elégtelenek, hiszen, mint arra számos kutatási példán keresztül utalni lehetne, a hatalom láthatatlan. „A hatalom, mint a politikai test egészére vonatkozó tényleges döntések valamilyen fokon legitim birtoklása, egyúttal a tagolt politikai egységek közötti viszonyban rejlik” (Gombár 1984:225).

A hatalom merőben másként jelenik meg, másképpen funkcionál, és másfajta köpönyegben díszleg a történetileg változatos politikai rendszerekben, társadalmi univerzumokban, mint a jelenkori önmegjelenítésében, médiájában, vizuális manipulációiban, rábeszélőgépezetében működtetésében. Épp ezért, ha analógiás alapon hasonlíthatók is egymáshoz, s ha hasonlóságaik idői téren is állandósulnak, talán összevethetők egymással... – mostanság olvasva-értelmezve inkább az egyezések különbségei, a mikro-univerzumok sajátosságai, egyediségei kínálják a mélyebb belátás érvényességét. Mihelyst létrejön azonban az állam markáns intézményrendszere, létrejön a szuverén hatalom is, melynek birtoklása sajátos szokásjogi, normatív és intézményes feltételekhez kötött, de hatása alól senki nem vonhatja ki magát, aki tartósan vagy ideiglenesen, saját akaratából vagy a sors szeszélyéből a hatalom birtokosává vált. Épp így a hatalom létét legitimáló társadalmi tömegek lojalitása, legitimáló aktivitása is fontosságra tesz szert, a hatalom elvitatása, támadása, érdekszférájának korlátozása is mindvégig alapkérdés, elemzendő problematika marad. A modern társadalmak monografikus igényű politikai antropológiai leírásai azt mutatják, hogy a hatalom emberi kihívásai ma sem mások, mint voltak akkor – mondjuk az antikvitásban vagy a magaskultúrákban, amikor az archaikus államok létrejöttek, törzsek háborúztak, vagy horda, törzs-szövetség, térségi uralom kialakulásával a lokális kérdések globálissá, majd „glokálissá”, a kettő komplex egységévé váltak (Abélès 2007,

Weatherford 2005). Ennek elemzése azonban már a kortárs politikai antropológia számtalan ágazatának, irányzatának és témakörének részkérdéseire vezet...

Felhasznált irodalom

1. A. Gergely András (1996): Politikai antropológia. Interdiszciplináris közelítések. Budapest: MTA PTI. <http://mek.oszk.hu/01600/01680>
2. A. Gergely András (szerk.) (2002): A nemzet antropológiája. Új Mandátum, Budapest <http://mek.oszk.hu/06800/06812>
3. Abélès, Marc (2007): Az állam antropológiája. Századvég, Budapest
4. Augé, Marc (1977): Pouvoirs de vie, pouvoirs de mort. Paris: Flammarion
5. Balandier, Georges (1980): Le pouvoir sur scènes. Paris: Balland
6. Balandier, Georges (1971): Sens et puissance. Paris: P.U.F.
7. Balandier, Georges (1970): Political Anthropology. London: Penguin Books
8. Balandier, Georges (1967): Anthropologie politique. Paris: P.U.F.
9. Bailey, F.-G. (1960): Tribe, Caste and Nation. Manchester: University Press
10. Bailey, F.-G. (1965): Decisions by Consensus in Councils and Committees. In: Political Systems and the Distribution of Power. A.S.A. Monographs 2., London: Tavistock
11. Bailey, F.-G. (1969): Stratagems and Spoils. Oxford
12. Barth, Fredrik (ed.) (1969): Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Cultural Difference. Bergen – London: Universitetsforlaget – Allen and Unwin
13. Beals, Alan R. – Siegel, Bernard J. (1966): Divisiveness and Social Conflict: an anthropological Approach. Stanford
14. Boas, Franz (1975): Népek, nyelvek, kultúrák: válogatott írások. Gondolat, Budapest
15. Clastres, Pierre (1974): La société contre l'État. Paris: Minuit
16. Cohen, Abner (1969): Political Anthropology: the Analysis of the symbolism of Power Relation. Man NS 4, 428-448.
17. Cohen, Abner (1974): Two-Dimensional Man. An Essay on the Anthropology of Power and Symbolism in Complex Society. Univ. of California Press.

18. Copans, Jean (1971): L'anthropologie politique. In: Copans, J. – Tornay, S. – Godelier, M. – Backés-Clément, C. (eds.) L'Anthropologie: science des sociétés primitives? Paris: Denoel, 113-175.
19. Dumont, Louis (1966): Homo hierarchicus. Paris: Gallimard, 194-212.
20. Dumont, Louis (1998) Hatalom és terület. Café Babel, 29. (Ősz), 93-101.
21. Easton, David (1959): Political Anthropology. In: Siegel, B. J. (ed.) Biennial Review of Anthropology. Stanford, 210-262. p.
22. Easton, David (1953): The Political System. An Inquiry into the State of Political Science. New York: Alfred A. Knopf
23. Fortes, M. – Evans-Pritchard, E. E. (eds). (1940): African Political Systems. Norwich and London: Oxford University Press
24. Frazer, James George (2005): Az aranyág. Osiris, Budapest
25. Geertz, Clifford (2001): Az értelmezés hatalma. Osiris, Budapest
26. Gerő András – Pető Iván (1997): Befejezetlen szocializmus. Képek a Kádár-korszakból. Tegnap és ma Kulturális Alapítvány, Budapest
27. Gluckman, Max (1960): Order and Rebellion in Tribal Africa. Glencoe: Ill.: Free Press
28. Gluckman, Max (1965): Politics, Law and Ritual in Tribal Society. Chicago: Aldine
29. Godelier, Maurice (1970): Sur les sociétés précapitaliste. Paris
30. Godelier, Maurice (1984): L'idéal et le matériel. Pensée, économies et sociétés. Paris: Fayard
31. Gombár Csaba (1980): A politikai antropológiáról. In Egy állampolgár gondolatai. Kossuth, Budapest, 215-229.
32. Gombár Csaba (1986): A politika parttalan világa. Kozmosz, Budapest
33. Grillo, Ralph (1989): Anthropology, language, politics. In: Grillo (ed.) Social Anthropology and the Politics of Language. London: Routledge, 1-25. p.
34. Herskovits, M. J. (1988): Kulturális relativizmus és kulturális érték. In: Kultúra és Közösség, 15/4:52-60.
35. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (1989): Intézménymimika. Vita, Budapest
36. Kézdi Nagy Géza (szerk.) (2008): A magyar kulturális antropológia története. Nyitott Könyvműhely, Budapest
37. Krader, Lawrence (1968): The Formation of State. New Jersey

38. Kuper, Adam (1973): *Anthropology and Anthropologists: the Modern British School*. London: Routledge & Kegan Paul, 91-120.
39. Leach, Edmund (1954): *Political Systems of Highland Burma: A Study of Kachin Social Structure*. London: Bell & Sons
40. Lasswell, Harold D. (1936): *Who Gets, What, When, How?* New York. London: Whittlesey House
41. Lewellen, Ted C. (1992): *Political Anthropology*. London: Bergin & Garvey
42. Lloyd, Peter (1965): *The Political Structure of African Kingdoms*. In: *Political Systems and the Distribution of Power*. A.S.A. Monographs 2., London: Tavistock
43. Lowie, Robert H. (1969) [1927]: *Traité de sociologie primitive*. Paris
44. Lowie, Robert H. 1927 (1962): *The Origin of the State*. New York: Russel and Russel.
45. Main, Henry J. S. (1867): *Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society, and Its Relation to Modern Ideas*. New York: Charles Scribner & Co.
46. Mair, Lucy (1967): *Primitive Government*. Bloomington: Indiana University
47. Malinowski, Bronislaw (1972): *Baloma: válogatott írások*. Gondolat, Budapest
48. Meillassoux, Claude (1977): *Terrains et théories*. Paris: Anthropos
49. Morgan, Lewis Henry (1877): *Ancient Society*. London: MacMillan & Company
50. Nadel, S. F. (1971): *Byzance noir: le royaume des Nupe du Nigeria*, Paris: Maspéro
51. Nicholas, R.-W. (1965): *Factions: a comparative Analysis*. In: *Political Systems and the Distribution of Power*. A.S.A. Monographs 2., London: Tavistock
52. Poulantzas, Nicos (1968): *Pouvoir politique et classe social*. Paris: Maspéro
53. Pouillon, Jean (1964): *La structure du pouvoir chez les Hadjerai (Tchad)*. L'Homme, sept.-dec.
54. Radcliffe-Brown, Alfred R. (2004): *Struktúra és funkció a primitív társadalomban*. Csokonai, Debrecen
55. Rattray, R. S. (1923): *Ashanti Law and Constitution*. Oxford: Clarendon Press
56. Sahlins, Marshall D. (1963): *Poor man, rich man, Big Man, Chief: political types in Melanesia and Polynesia*. *Comparative Studies in Society and History* 5: 285–303.
57. Sárkány Mihály (2000): *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában*. L'Harmattan, Budapest
58. Service, Elman R. (1975): *Origins of State and Civilization: The Processes of Cultural Evolution*. New York: W.W. Norton

59. Somlai Péter (1997): Szocializáció. A kulturális átörökítés és a társadalmi beilleszkedés folyamata. Corvina, Budapest
60. Southall, Aiden (1965): A Critique of the Typology of States and Political Systems. In: Political Systems and the Distribution of Power. A.S.A. Monographs 2., London: Tavistock
61. Swartz, Marc (ed.) (1968): Local-level Politics. Social and Cultural Perspectives. Chicago: Aldine
62. Swartz, Marc – Turner, Victor – Tuden, Arthur (ed.) (1966.): Political Anthropology. Chicago
63. Sperber, Dan (1968): Le structuralisme en anthropologie. Paris: Seuil
64. Szabó Ildikó (1991): Az ember államosítása: politikai szocializáció Magyarországon. Tekintet, Budapest
65. Terray, Emmanuel (1969): Le marxisme devant les sociétés "primitives": deux études. Paris: Maspero
66. Terray, Emmanuel (1989): Une nouvelle anthropologie politique? L'Homme, XXIX (2), 5-29.
67. Winckler, Edwin A. (1970): Political Anthropology. In: Siegel, B. J. (ed.) Biennial Review of Anthropology. Stanford, 341 és köv. p.
68. Weatherford, J. McIver (2005): Törzsek a „Dombon”: Az Egyesült Államok Kongresszusa: rítus és valóság. Századvég, Budapest
69. Zentai Violetta (szerk.) (1997): Politikai antropológia. Osiris, Budapest

Egypercesek

az irodalom és a társadalomtudomány határán | mi is az az 'antropológiai látásmód' | hogyan figyeljük meg a mindennapi élet legapróbb mozzanatait

